

Jelena JOCIĆ
Univerzitet u Nišu, Srbija

**RITUALNI OBIČAJI KOD SRBA, NASLEĐE
PREDAKA –
ARHAIČNI OBLICI PAGANSKIH PRAZNIKA U HRIŠĆANSTVU**

Jelena JOCIĆ
University of Niš, Serbia

**RITUAL CUSTOMS OF THE SERBS, THE LEGASY OF THE
ANCETORS –
ARCHAIC FORMS OF A PAGAN FEAST OF CHRISTIANITY**

Folk Christianity and numerous folk beliefs, which are a part of the rich folk tradition, originate from primitive cults and nations. Christian holly holidays are often a transformation of traditional pagan holidays and festivals. They occurred as a result of cultural and religious assimilation, as the missionaries sent to spread Christianity in Europe, faced with live religions of the nations that lived at that time on the Old continent. The assimilated nations took with them also their memory of their “idols”, which could have not been accepted in Christianity that strictly forbid their worship. Impossibility of practicing the pagan rituals caused the “dying out” of their religion, which remained only a thought without foundation, reduced to old memories. The ancient memories that lived in the nation, found their way and were revived in its imagination, continue their life having taken root in the myth. The ancient pagan cults served as the inspiration to the new religion that was spreading through Europe. The old “idols“ were dressed in new clothes and became Christian saints protectors; the ancient customs were adjusted to the Christian God, and the polytheistic religions was replaced by a new one – monotheistic, as one religion cannot exist without rituals and rites.

Keywords: folk customs, Christianity, pagan customs, religion, folk Christianity.

Увод

У овом раду ауторка истражује значај народног хришћанства кроз векове за изградњу националног идентитета, јер је вера у Бога била спона која је повезала српски народ у најтежим периодима његове историје. Методом компаративне анализе, у раду су анализирани обичаји из богате народне традиције који се поштују и дан данас у нешто измењеном облику. Из богате етнолошке збирке народних обичаја, на простору Србије, ауторка анализира садржај оних

народних обичаја који су се задржали, у фрагментима прошлости, до данашњих, савремених дана, као део наслеђа предака.

Бројни магијски ритуали и веровања, који су део народног наслеђа на овим просторима, имали су различит значај, али се не могу назвати хришћанским у изворном смислу, будући да су Срби по доласку на Балкан примили хришћанство и основали своју православну цркву. Отуда се народна религија јавља као својеврсна синтеза хришћанског учења и паганског наслеђа. Улога религије у свакодневном животу људи имала је велики значај. Она је била спона која је повезивала појединца у друштвену заједницу и због тога се порекло народне религије код Срба мора тумачити са етнолошке, историјске, социолошке, а тек онда верске основе.

Њено основно обележје је њен двојаки лик који се огледа у две наизглед супротстављене верске традиције – хришћанске и паганске, јер је народ пронашао начин да остане веран свом паганском наслеђу, које је представљало сећање на један свет који припада прошлости и да прихвати нову религију коју је често интерпретирао на нехришћански начин.

Структура и порекло мита

Реч грчког порекла *“mythos”* се по први пут јавља у спеву слепог песника Хомера, који се користи у значењу беседа или лепа, делотворна, права реч. Мит се дефинише као измишљена прича која се преноси у усменом или писаном облику, и изражава колективну стрепњу заједнице над својом угроженом егзистенцијом која се налази у дубинским структурама сваке митске представе. Често је верског или симболичког карактера, говори о подвизима божанских ликова или предака неког народа и настоји да објасни природне појаве. “Једном речи, мит је у старом веку представљао темељ целокупне религиозности, био је основа вере. Као што је његово присуство у поетском, имагинарном твораштву народа омогућавао његову популаризацију и поетизацију, тако је са друге стране ритуал, односно обред, представљао практичну демонстрацију једне вере, религије“ (Петровић 2005: 247).

Српска народна традиција је прожета бројним митским представама које су потекле из народне усмене традиције, а разлог за то су неповољне историјске прилике током XVIII и XIX века, турски зулум, културна непросвећеност и висок степен неписменог становништва на ниском цивилизацијском нивоу. „Митским сликама човек себи присваја свет и досеже до загонетне околине. Митови су му пружали у раду оријентацију и подстицали га да истраје у борби за опстанак“ (Петровић 2014: 40).

Највећи проценат становништа Србије тог времена, живео је у селима и бавио се пољопривредом и сточарством, а слаб утицај цркве, због географске удаљености, у забаченим селима, шумама и планинама, неповољне друштвене прилике и тиранска владавина окупатора условила су оживљавање традиционалне народне религије. „Може се дакле рећи да се народна религија Срба формирала на две различите верске традиције – паганске и хришћанске. Управо

та њена двојна провенција била је и остала њено основно обележје“ (Бандић 2010: 72).

Древни митови се јављају као колективне творевине, и настају као одговор на неку појаву која се не може објаснити. Да бисмо могли разумети тежње примитивног човека да схвати свет који га окружује морамо разумети његово социјално окружење и друштвене прилике у којима је живео и развијао се. Мирча Елијаде (2006) је истраживао повезаност древних култова и хришћанских обичаја и закључио следеће:

Али очигледно је да космичким хришћанством сеоског становништва доминира носталгија за Природом освећеном присуством Исуса. То је, унеколико, носталгија за Рајем, жеља да се поново нађе преображена и непобедива Природа, безбедна од катаклизми које доносе ратови, уништења и освајања. То је такође израз 'идеала' ових пољопривредних друштава, које су стално терорисале разне врсте хорда ратника и искористићавале разне класе мање или више ауторних 'господара'. То је пасивни револт против трагедије и неправде историје у последњој анализи против чињенице која доказује да зло није више није само индивидуална одлука већ, све више транцендентална структура историјског света.“ (Елијаде 2006: 80)

Отуда је дуго трајање митских садржаја у племенским културама у прошлости, резултат спорости промена и релативне стабилности друштвене заједнице.

Појам култа

Реч култ потиче из латинског језика (lat. *cultus, colere* – гајити, поштовати) и означава поштовање бога, али и високо поштовање, дивљење. Према Петровићу (2014) „култ је начин да се кроз ритуал оствари идентификација са вишим бићем из природе, из чега се развио култ природе¹ или душе или духова предака (кости или мошти умрлих, реликвије, гробови предака)² и на тој линији се и успоставља култ предака.“

Хришћански свети празници често су симбиоза традиционалних паганских празника и фестивала и успомена на важне догађаје у хришћанству. Настали су као резултат културне и верске асимилације, јер су се мисионари који су послати да шире хришћанство у Европи, суочили са живим религијама народа који су у то време живели на Старом континенту. Древни пагански култови су

---

¹ Просветитељи на челу са Жан Жак Русом заговарали су повратак природи. За Русоа савремена култура је негација природе и зато се залаже за повратак природи, слободу и једнакост.

² Култ предака је присутан од Праисторије, у култури Лепенског Вира. У култури Древних Египћана био је развијен култ мртвих и готово читава египатска уметност и стваралаштво је било подређено загробном животу.

послужили као надахнуће новој религија која се ширила Европом. Услед јаких верских убеђења и склоности ка митском, они су „христијанизовали“ „паганске“ божанске фигуре и митове, који су одолели искорењивању и дали им ново значење. „Поруке ове врсте, видели смо, ухватиле су корен у народу и постале интегрални део народног православља“ (Бандић 2010: 63).

Древни обичаји су прилагођени хришћанском Богу, а политеистичка религија је замењена новом – монотеистичком, јер једна религија не може постојати без ритуала и обреда. Стари идоли су наставили да живе, у новом руху, тако што су се повезали са култом светаца. „Чак се могло рећи да је део народних религија прехришћанске Европе преживео, био прерушен, или био преобликован у празнике црквеног календара и у култ светаца“ (Елијаде 2006: 78).

Церемоније и симболи повезани са пролећном равнодневницом, у хришћанству су добили нову дубину и значење представљајући Христово васкрсење. У паганском Риму је 25. децембар слављен као *Sol Invictus*, празник непокореног сунца и био је повезан са култом сунца и богом Аполоном, ког су Римљани преузели од Грка. Шестог дана у јануару, према јулијанском календару, црква и њени верници обележавају Бадњи дан, којим се обележава сећање на дан када су три мудраца са истока најавила рођење дуго очекиваног Месије (спаситеља), истог дана црква и њени верници који поштују грегоријански календар славе Богојављење, свети хришћански празник којим се обележава крштење божијег сина, Исуса Христа, у реци Јордан. У култури древних Египћана истог дана је прослављан рођендан бога мртвих и господара подземног света, Озириса³, док је у раним културама тог дана обележаван традиционални пагански фестивал воде.⁴

Култ предака код Срба

Култ предака је присутан од Праисторије преко Старог века, до данашњих дана као део различитих обичаја (свадбени обичаји, Беле Покладе)⁵ и

---

³ У митологији старих Египћана, Озирис је био бог мртвих, ког је убио његов љубоморни брат Сет, који је затим његово тело раскомадао на 42 дела и сакрио их широм Египта, који се је у то време био сачињен од 42 административне јединице – *номе*. Његова жена, Изиди, је сакупила делове његовог тела и оживела га уз помоћ магије. Овде се може уочити паралела између мита о Озирису и хришћанског учења о васкрсењу, наиме и пагански и хришћански бог васкрсавају из мртвих.

⁴ У многим религијама широм света вода има прочишћавајуће дејство. У Индији се и данас поштује обичај ритуалног купања у реци Ганг за време верских празника. Хиндуисти верују да их ритуално купање ослобађа греха и циклуса смрти и поновног рађања.

⁵ У Србији се негује обичај да млада, приликом уласка у нови дом, прескаче кућни праг, и тада руком снажно лупи у „горњи праг“ врата, док у свету младожења преноси младу преко прага (овај обичај потиче из прадавних времена, када су мртви сахрањивани испод кућног прага или огњишта). Тиме остварује две контрадикторне функције. Најпре она чини све да се не замери „духовима новог дома у који улази јер

манифестују се кроз различите ритуале. У религији старих Словена централно место заузима култ предака. Веровање у бесмртности душе познато је свим древним народима, много пре појаве хришћанства. Они су веровали да преци могу да утичу на судбину живих. Ово веровање се односило на регуларно умрле претке који су прописно сахрањени и припремљени за загробни живот, извођењем магијских обреда и ритула који су души омогућавали да пређе у онај други (доњи) свет. Уколико су сви обичаји испоштовани, душе предака ће бити благонаклоне према својим ближњима и њиховом потомству, али уколико би живи увредили претке они би им могли нанети велико зло.

Они који нису умрли природном смрћу или нису прописно сахрањени нису могли ући у доњи свет, и често би се према веровању претварали у митска бића, попут русалки⁶, и доносили би смрт сваком на кога наиђу. Из прастарих митова потиче обичај, који се поштовао у 20. веку у неким српским селима, да се некрштена умрла деца сахрањују у близини куће, а не на гробљу (освећеној земљи) јер нису прописно (светом тајном крштења) примљена (уведена) у верску и друштвену заједницу. Овај обичај потиче из времена када су се умрли сахрањивали испод кућног прага.

У религији старих Словена је било распрострањено веровање да се свет живих и свет мртвих, горњи и доњи свет, преплићу. Комуникација између живих и мртвих одвијала се само одређених дана у години, на пример на Бадње вече када се прецима спрема вечера. Преци су се могли живима јавити у обличју животиње змије⁷ или вука, да би их упозорили на неку опасност или немили догађај.

према веровању, демони обитавају испод прага, док други чин означава објављивање „рата“ демонима и знак да млада жели да влада у новој кући. Због тога се у обичајној пракси преузимају противмере, како би „тврдоглаву“ невесту од тога одвратили. Пре него што закорачи преко кућног прага, свекрва млади даје два хлеба, који она мора ставити под мишице обе руке и две боце вина, из којих прво отпија гутљај. Овај чин се предузима како би се млада опијена вином „ошамутила“ и заборавила да „лупи“ у горњи праг врата, тј. да би јој се руке „свезале“ и концентрација ослабила. Овај обичај указује на сукоб између патријархалног и матријархалног принципа. О празнику Покладе је писано у раду.

⁶ Русалке су у митологији Старих Словена водене виле, које воде порекло од девојака које су се утопиле и којима нису одате посмртне почести. Према налазима етнолога Слободана Зечевића, русалке се јављају у уторак пред Тројице и пребивају у природи до уторка по Тројицама. За то време је опасно пети се по дрвећу где оне бораве, а избегавало се да се овце шишају да не би „ошантавиле“, а људи добили болест русу. Ради заштите од Русалки требало је имати траву пелин и јести бели лук. Према веровању русалке би у шумама хватале залугале путнике и голицале их до смрти, али ако би неког намамиле у своје коло, тај не би могао да стане у игри.

⁷ Српски народ верује да змија живи у темељу куће или као инкарнације душе умрлих предака, на оним местима, за која се верује да су трајна пребивалишта човекове душе, будући да су Срби своје мртве првобитно сахрањивали управо испод прага и огњишта, која су уједно постала предмет култа и обреда. Уколико би неко од укућана убио такву змију – чувар кућа, то би засигурно значило да ће неко из куће „убрзо умрети“.

У религији Америчких Индијанаца животиње су сматране духовним водичима. Најважнија животиња која потиче из култа предака је бели вук, који се често јавља у улози духовног водича, и у словенској митологији се везује за Дажбога (*стсл. дажд – дај; Бог давалац*), једног од главних богова Словенског пантеона. Они су себе сматрали потомцима бога Дажбога, који се повезује са култом Сунца. О распрострањености култа предака и бога изобиља и благостања на овим просторима, сведочи и српска пословица „*До зла бога, с милим богом*“, и апел који се упућује богу „*Дај, Боже*“, који су имали магички карактер, а њихова примарна функција је била да обезбеде благостање, топлоту, плодност и берићет. У календарским поворкама се често јавља маска са ликом вука⁸. „... време које подразумева маска јесте екстатично време, уклоњено из сада и овде. Која год да је врста, свака маска обзнањује присуство другог бића које не припада свакодневном свету.“ (Елијаде 2006: 124).

Народни обичаји које је забележио, сакупио и анализирао Миле Недељковић (2005) сведочи о повезаности тотемских животиња са култом предака, посебно за празник Покладе. Седмица пред велики или ускршњи пост, назива се Бела недеља; а у неким крајевима има и друге називе: сирна, сиропусна, гостинска, загонетна недеља. Њени корени су пагански и везани су за обожавање култа Сунца и долазак пролећа.

Данас се Покладе везују за хришћанство и обележавање почетка поста уочи Ускрса. Овај празник је познат код свих балканских народа. У белој недељи, која се свуда проводила весело, ништа се није радило, него се целе недеље певало, играло и љуљало. Обредно љуљање било је обавезно за све становнике села од најмлађег до најстаријег, као заштита од вештица. У селима Шумадије се веровало да ће целе године болети леђа онога ко се не би љуљао. Током беле недеље, сва домаћинства у селима су обилазиле поворке шаљивих људи који су играли и певали, прерушени у разна људска и животињска обличја, а опште весеље и славље завршавало се у недељу на Беле Покладе.

„Маске, затим, на овај или на онај начин, повезују са идејом времена. Каква год да се маска носи, онај ко је носи превазилази земаљско време. Ма за који обред погребни или за неку пригоду, маска је инструмент екстазе. Онај ко је носи није више он сам пошто је пројектован изнад сопственог временског идентитета. Он постаје ЊџоругиЊџ, чак и када је маска његов сопствени портрет.“ (Елијаде 2006:123).

Овај обичај има посебно место у српској народној традицији, изводи се и дан данас. У Левчу се на овај празник деца маскирају и обилазе сеоска

---

⁸ У прошлости је постојало веровање да реч има магијско дејство, због тога су у породицима у којима су владале смртоносне болести, родитељи давали мушком детету име Вук, које је функцију заштите од злих духова, да би болест побегла из страха од страшне звери. Отуда маска са ликом вука има посебно место у српској народној култури.

домаћинства, певају, играју и збијају шале, благосиљајући дом домаћина, а домаћин их дарује јајима, сувим месом, медом... Даривање „*комендија*“⁹ на Покладе има ритуални карактер, домаћин дарује „претке“, чији идентитет симболично преузима учесник ритуалне игре, обезбеђујући њихову наклоност и опште благостање заједнице.

Задушнице, дан када се сећамо предака

Хришћански празник Задушнице историјски потиче од култа предака који је у Србији од давнина развијен. Задушница је више у години. Верује се да свећа запаљена на Задушнице гори до следећих Задушница. Отуда потиче веровање да би мртви преци били у мраку пуну годину уколико им живи на овај дан не би запалили свеће. За највећи грех сматра се када се о Задушнице мртвима не запали свећа која симболизује светлост Христову који је рекао: „*Ја сам светлост свету*“, та светлост подсећа на светлост којом Христос обасјава душе преминулих, и не подели за душу. За овај свети дан се традиционално припремају посебна јела и месе нарочити хлебови и колачићи.

Недељковић (2005) је о Задушницама записао следеће: у средњој Шумадији је обичај да се на гробљу и по комшијским кућама, за покој душе умрлима деле колачи звани *бабице* и *крстељаци*, а у Левчу се ти колачићи називају *поскурице*. Домаћице уочи Задушница месе колач у облику крста који се назива *крник* или *крстов*, док је у Хомољским селима обичај да се месе округао хлеб од пшеничног брашна на који се утиска црквено слово и на пет места се избоде босиљком (светом биљком) и још један такав хлеб од кукурузног брашна који се не обележава.

Обичај је да домаћице сем хлеба и проје месе по неколико крстова средње величине од пшеничног брашна и на сваки крст утисне косо на пет места слово и у средину забоду гранчицу босиљка. То су задушни крстови. Домаћице не месе задушне хлебове у кућама где је нова млада и у кући која је те године саграђена. Таквим домаћинствима свако из комшилука донесе по неколико поскурица. Свака од поскурица намењена је по једном покојнику, а уз њих се дели и танка воштана свећа – *провлака*. Након молитве укућана за душе умрлих, све се ставља пред домаћина, и он састављајући по једну поскурицу и свећу изговара име покојника коме је то намењено. На крају обреда узима једну поскурицу и свећу изговарајући: „*Ово за покој душе свим мојим знаним и незнатим, Бог да им душу прости.*“

---

⁹ Израз *комендије* је настао у народу и означава лакрдијаша, духовитог сељака. У Левчу се овај назив користи да значи децу и младе који се за празник Покладе маскирају и обилазе село, певају и играју испред куће домаћина, који их дарује најчешће новцем, слаткишима или јајима.

Култ жртвовања

Жртвовање је важан елемент религије и култа. Најраспрострањеније схватање о овом сегменту религије јесте поимање жртвовања као чина који подразумева вољно давање или одрицање појединца или друштвене групе од неке високо вредноване ствари или бића, начина егзистенције у корист неке свете силе или бића вишег статуса (Петровић 2014: 63). Приносиоци жртве дубоко верују да сам чин жртвовања представља неку врсту катарзе, ослобођења. Чин жртвовања истовремено укључује и давање и узимање, јер онај ко приноси жртву вишем бићу очекује благостање или помоћ. Култ жртвовања је био распрострањен у многим древним цивилизацијама.¹⁰

У Србији нема записа о приношењу људских жртви сем записа народног певача, у песми „*Зидање Скадра на Бојани*“¹¹. У Србији „живи“ обичај да се пре изградње новог објекта жртвује тотеска животиња, најчешће петао.

Обичај налаже да се дан пре дана предвиђеног за изградњу породичне куће, домаћин на планирано место за темељ постави чашу напуњену водом или вином и понекад огледало, да преноћи, па ујутру „чита“ поруку, ако је течност делом исчезла из чаше, а огледало се замаглило или пало то место је „религијски нечисто“, тј. духови предака поручују да је на том месту у прошлости сахрањено неко биће због кога они негодују. Неки етнологи тумаче незадовољства демона понуђеном жртвом. Ако је течност у чаши нетакнута и огледало се није замаглило духови предака одобравају изградњу куће на том месту. Пре почетка земљаних радова, на већ покопаном темељу или пре копања темеља Срби редовно приносе жртву „духовима“ па тек онда започињу градњу. Жртва се састоји од јагњета, прасета или петла, чијом крвљу се „освештава“ темељ, а сама глава се зазида у темељ. Овај обред се изводи због устаљеног веровања да ће у супротном неко од укућана умрети. Тотеска животиња у овом случају је суптитут жртви.

Обичајно паљење Бадњака (Бадњак жртва излазећем Сунцу)

Бадњи дан се од других празника посебно издваја по начину светковања, живописних обредних радњи и значењима које садржи. Овај празник потиче из културне ризнице Индоевропских народа, али су га Срби више него било који од Индоевропских народа сачували у пуном обичајној свежини празника.

---

¹⁰ Приликом изградње нових објеката, обичај је да се приносе жртве. У неким културама је био устаљен обичај приношења људских жртава, које су касније замениле, тотеске животиње, као њихови супститути. Древни храм Пернате змије у Теотиуакану, у претколумбовској Америци, изграђен је на људским жртвама. Пре него што ће почети с изградњом, место које су вође одабрале ваља освештати тако што ће се боговима принети људске жртве. А људи не смеју да се плаше да пролију крв у част боговима, а зарад опстанка човечанства (Сал 2008: 274).

¹¹ За детаљније тумачење видети: Ковачевић И. (2006). *Мит и уметност*. Београд: Етнолошка библиотека.

У митологији Старих Словена, свет је симболично представљен као дрво света, састављено од три царства (небо, земља, подземље). За овај празник карактеристично је обредно сечење бадњака. Недељковић (2005) пише: „сечом бадњака чији је корен, у доњем, човеку ненаклоњеном свету, његовим приношењем на жртву и разгоревањем на огњишту појачава се чистилична снага и животодавно дејство ватре као припомоћ Сунцу, са жељом да се буде онолико живота колико се са бадњаком роји варница.“ На такав закључак упућује изворно значење речи бадњак. По Индоевропској митолошкој традицији у корену дрвета обитава подземна змија, *неман*, која прети да уништи свет.

Таква неман именована као Ахи Будха, описана је у Ригведи, древној индијској књизи религиозних химни. На ведском, као најстаријем познатом индоевропском језику њено име значи Змија дубине Ахи – змија, Будха – дубина. Ако ово име преведемо на друге језике уочићемо сличност са грчком *exis*, са старословенском *ож*, отуда код нас аждаха – змај, и реч *будха* има исто значење као старогермански *бодам* и немачки *бодем* и старогрчки *пидмен*. Ова симболика указује на старогрчки мит о Питону, змијоликом сину Геје (земље) и Тартара који је терорисао Делфе, а ког је према миту убио Аполон (старогрчки бог светлости), ослободивши град недаћа, и сахранио га ипод купастог камена, који се назива пупком света. На том месту је изграђено светилиште и установљене су питијске игре у спомен победе светлости (Аполон) над мраком (змија подземља).

Бадњак који је најчешће храстово дебло, сече се свечано у тишини, пре заласка сунца, тако да падне у правац истока као жртва излазећем Сунцу, а његово паљење и посипање млеком, медом и житом има магијски карактер и према веровању поспешује плодност, представљајући истовремено прелазак из старе године у нову.

Закључак

Савремена народна религија Срба одвија се у поштовању моралних начела, традиције и бројних обичаја посебно за време значајних хришћанских празника (Божића, Ускрса) и прослављање крсног имена (слава) без експлицитне религијске свести о значењу тих поступака.

Читав наш живот прожет је бројним ритуалима, којих се свакодневно придржавамо несвесни њиховог порекла и значења. У раним културама извођење магијских ритуала и поштовање обичаја имало је сакрални карактер, али је такође било спона која је појединца повезивала у друштвену заједницу, будући да су ови ритуали и обичаји извођени за добробит и благостање читаве заједнице. Велики број обичаја, који су се некада поштовали широм Србије, данас се изводи у нешто другачијем, измењеном облику и прилагођени су потребама савременог човека.

Савремени човек живи у секуларном добу, ослањајући се на науку и технику, презирући све оно што има примитиван, магијски и пагански карактер, оно што се не може спознати разумом. Овај отуђени појединац истовремено поштује најважније празнике, слави крсно име и придржава се свакодневних

ритуала, али исто тако сваку упућену поруку пропушта кроз призму разума. Иако се на први поглед може учинити да је савремени појединац „просвећен“, он је, за разлику од свог древног претка „слеп“ за оне појаве које се не могу спознати разумом, већ вером. Он је истовремено и верник и атеиста, и савремени и примитивни човек, који не може да помири критичку свест коју савремено доба захтева, и примитивни импулс који постоји у сваком од нас.

BIBLIOGRAFIJA

- Bandić, Dušan 2010.** *Narodno pravoslavlje*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Branković, Slobodan 2009.** *Istorija culture i civilizacije*. Beograd: Megatrend Univerzitet.
- Braun, Stiven 2000.** *Hriľžanstvo svetske religije*. Beograd: Ćigoja štampa
- Buber, Martin 2000.** *Dva tipa vere*. Beograd: Zepeter.
- Elijade, Mirĉa 2006.** *Simbolizam sveto i umetnosti*. Kruševac: Gutembergova galaksija.
- Зечевић, Слободан 2007.** *Култ мртвих код Срба*. Београд: Службени гласник.
- (Zeĉević Slobodan 2007.** *Kult mrtih kod Srba*. Beograd: Sluĉbeni glasnik.
- Јовановић, Бојан 2014.** Креативно памћење у народним предањима. // *Годишњак Учитељског факултета у Врању, (5), 257–270*. (Јовановић, Војан 2014. Креативно памћење у народним предањима. // *Годишњак Учитељског факултета у Врању, (5) 257–270*)
- Јовановић, Зоран 2005.** *Моћ привида (Масовна култура као идеологија)*. Врање: Учитељски факултет. (Јовановић, Зоран 2005. *Моћ привида (Масовна култура као идеологија)*. Врање: Учитељски факултет.)
- Ковачевић, Иван 2006.** *Mit i umetnost*. Beograd: Etnološka biblioteka.
- Кебара, Ненад 2005.** *Народне приче и умовања*. Крагујевац: Лира (Кебара, Ненад 2005. *Narodne priče i uovanja*. Kragujevac: Lira).
- Милин, Лазар 1977.** *Научно оправдање религије (Апологетика)*. Београд: Православље (Milin, Lazar 1977. *Nauno opravdanje religije (Apologetika)*. Beograd: Pravoslavlje).
- Милин, Лазар 1984.** *Научно оправдање религије*. Београд: Православље (Milin, Lazar 1984. *Nauno opravdanje religije*. Beograd: Pravoslavlje).
- Недељковић, Миле 2005.** *Годишњи обичаји у Срба*. Београд: Младинска књига (Nedeljković, Mile 2005. *Godišnji običaji u Srba*. Beograd: Mladinska knjiga).
- Peri, Martin (2000).** *Intelektualna istorija Evrope*. Beograd: Clio.
- Petrović, Sreten 2005.** *Kulturologija*. Beograd: Ćigoja štampa.
- Petrović, Sreten 2014.** *Srpska mitologija u verovanju, običaju ii ritualu*. Beograd: Dereta.
- Sal, Katrin 2008.** *Larousse Drevne civilizacije*. Beograd: Laguna.
- Simić, Žikica 2005.** *Religijska kultura tradicionalnih pravoslavnih vernika. // Tema 29 (1-2) 55–76*.
- Capriceci, A. C. 2001.** *Art of History f Egypt 5000 years of civilizatio*. Florence: Centro Stampa.
- Veselin, Ćajkanović 1973.** *Mit i religija u Srba*. Beograd: Srpska knjihevna zadruga.
- Đurić, Vojislav 1967.** *Izbor iz dela Vuka Stefanovića Karadžića*. Beograd: SKZ.